

Steentijdvondsten langsheen de Winter- en Vleterbeek te Poperinge - Boescheepseweg (Lijssenthoek, B)

Maarten BRACKE

Samenvatting

Tijdens het archeologisch onderzoek in Poperinge - Boescheepseweg (Lijssenthoek) kwamen naast enkele kuilen uit de Eerste Wereldoorlog en een grachtenstelsel uit de late ijzertijd en/of vroeg-Romeinse periode ook enkele boomvallen aan het licht met debitage materiaal. Bij het prospecteren van het maaiveld werden eveneens enkele losse silexartefacten aangetroffen. Als laatste bevonden enkele silexen zich in een secundaire context.

Trefwoorden: prov. West-Vlaanderen, Poperinge, Lijssenthoek, boomvallen, finaal-paleolithicum, Federmesser, steentijd, secundaire context, Eerste Wereldoorlog, Vleterbeek, Winterbeek, debitage materiaal.

1. Inleiding en situering

Op vraag van Onroerend Erfgoed en Archeo7 werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd op een terrein (ca. 0,4 ha) gelegen langsheen de Boescheepseweg te Poperinge, vlak ten oosten van het militair kerkhof Lijssenthoek en ten zuiden van Remi Farm. Het terrein maakte tijdens de Eerste Wereldoorlog deel uit van één van de grootste veldhospitelen, ontstaan nabij de hoeve Remi Farm, toen gelegen langs de spoorlijn Hazebrouck – Poperinge. Het onderzoek werd uitgevoerd tussen 30 mei en 7 juli 2011 door een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv uit Ingelmunster in opdracht van de gemeente Poperinge. Reden van het onderzoek is de bouw van een onbemand informatiecentrum dat informatie zal verstrekken over de Eerste Wereldoorlog. Door de geplande werkzaamheden zal het archeologisch bodemarchief vernield worden.

Het terrein vertoont een licht bolle structuur met centraal het hoogste punt gelegen op +25,33 m TAW. In het noordwesten wordt het terrein begrensd door de Winterbeek (+24,55 m TAW), wat verderop bevindt zich de Vleterbeek. Langs de zuidoostelijke zijde bevindt zich de Boescheepseweg (+24,64 m TAW). Ten westen van het onderzoeksgebied situeert zich het militaire kerkhof Lijssenthoek. De oostelijke begrenzing wordt gevormd door akkerland.

Het gebied wordt bodemkundig beschreven als een matig natte zandleembodem met een sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont, bodemtype Ldc. De bodem is opgebouwd uit drie lagen bestaande uit de ploeglaag opgevolgd door de B-horizont met daaronder de moederbodem die zich op een diepte van 80 tot 120 cm onder het maaiveldniveau bevindt.

2. Methodiek

Bij aanvang van het onderzoek werd het volledige terrein onderworpen aan een prospectie (line-walking) wat enkele losse silexvondsten opleverde verspreid over het terrein. De

raaien waarin geprospecteerd werd, lagen maximaal 2 m uit elkaar. Ook bij het verdiepen naar de moederbodem werden enkele silexartefacten teruggevonden.

Op het moederbodemniveau werden naast sporen uit de Eerste Wereldoorlog en een grachtenstelsel uit de late ijzertijd en/of vroeg-Romeinse periode ook een tiental boomvallen aangesneden gelegen in het noordwestelijke deel aan de Winterbeek. Een deel van deze natuurlijke sporen (S56, S58, S65 en S73) tekende zich vaag af in het grondvlak en kon uitsluitend op basis van de aanwezigheid van houtskoolspikkels herkend worden. De andere natuurlijke sporen (S57, S66, S67, S68, S69, S70 en S71) hadden een typische sterk uitgeloopte witgrijze kleur. Bij een drietal van deze boomvallen (S58, S66 en S67) werd bij het opschaven silexen aangetroffen. Het merendeel van de boomvallen werd volgens de kwadrantenmethode onderzocht om een verticale opbouw te bekomen. Elk kwadrant werd op zijn beurt per niveau van 5 cm ingezameld en tijdens de verwerking nat uitgezeefd op 5, 2 en 0,5 mm maaswijdte. In totaal werd een staalname van ca. 800 liter genomen waarvan het bekomen residu verder uitgesorteerd en bekeken werd. De boomvallen hadden een diepte die varieerde van 15 tot 30 cm en werden telkens door hun beperkte grootte ingedeeld in vier kwadranten.

Enkele silexen die handmatig werden ingezameld, bevonden zich in een secundaire context meer bepaald in de oostwest georiënteerde gracht (S55) gelegen vlak aan de Winterbeek en daterend uit de late ijzertijd of vroeg-Romeinse periode. Deze gracht verstoorde enkele boomvallen (S56 en S68 t.e.m. S71) die hierlangs gelegen zijn.

3. Resultaten

3.1 Boomvallen met lithisch materiaal

Bij vier boomvallen S58, S65, S66 en S67 werden in de zeefstaalresidu's silexen aangetroffen. S58 tekende zich in het vlak af als een vaag donkergrijsbruin spoor met houtskoolspikkels. Het spoor heeft een grootte van 132 op 98 cm en heeft een maximale diepte van 20 cm. S58 werd ingedeeld in vier kwadranten waarbij eerst de tegenover elkaar liggende kwadranten per 5 cm werden verdiept en ingezameld, waarna de profielen werden geregistreerd. Nadien werden de twee resterende kwadranten op hun beurt op dezelfde wijze ingezameld. In totaal werd 180 liter zeefstaal genomen dat nat uitgezeefd werd. De residu's leverden 18 silexen en een mogelijk verkoold hazelnootje op verspreid over de vier kwadranten, samen met één silex die reeds bij het opschaven werd teruggevonden. De silexen variëren in kleur van donkerbruin tot donkerbruinzwart. De 19 silexen kunnen onderverdeeld worden in 2 microklingfragmenten, 3 afslagen, 1 kernfragment en 13 chips. Één proximaal microklingfragment vertoont fijne dorsale retouches op de rechterboord. Twee van de drie afslagen zijn sterk verbrand.

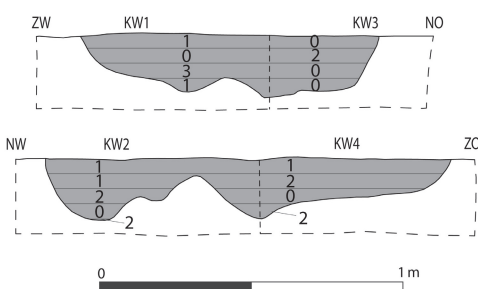

Fig. 1 – Verticale doorsnede van boomval S58 met aanduiding van het aantal silexvondsten per niveau.

S65, S66 en S67 zijn drie bij elkaar gelegen boomvallen met een beperkte oppervlakte en worden deels verstoord door een greppel S63 uit de late ijzertijd of vroeg-Romeinse periode. S65 heeft een donkerbruin tot grijswitte kleur en tekent zich matig scherp af in het grondvlak en wordt langs de zuidwestelijke zijde verstoord.

Determinatie	Aantal	%
Microkling	2	10,5
Afslag	3	15,8
Kernfragment	1	5,3
Chip	13	68,4
Verkoold hazelnoot	1	/

De afmetingen van het spoor bedragen 94 op 114 cm met een maximale diepte van 25 cm. Dit spoor werd net als S58 volgens dezelfde methode onderzocht, waarbij een totaal van 190 liter zeefstaal werd genomen. Het residu leverde een totaal van 15 silexen op die zich uitsluitend in de kwadranten 1 en 2 bevonden, respectievelijk 11 in kwadrant 1 en 4 in kwadrant 2. De silexen kunnen onderverdeeld worden in twee categorieën meer bepaald 1 afslag en 14 chips. De afslag en 6 chips werden vervaardigd uit éénzelfde donkerbruingrijze silex en wijzen duidelijk op het ter plaatse bewerken van silex. Deze bevonden zich in kwadrant 1 op een diepte tussen 10 en 15 cm.

<i>Determinatie</i>	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Afslag	1	6,7
Chip	14	93,3

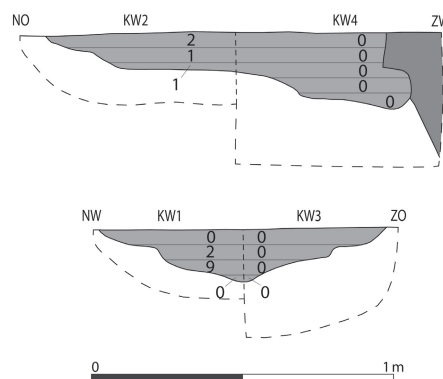
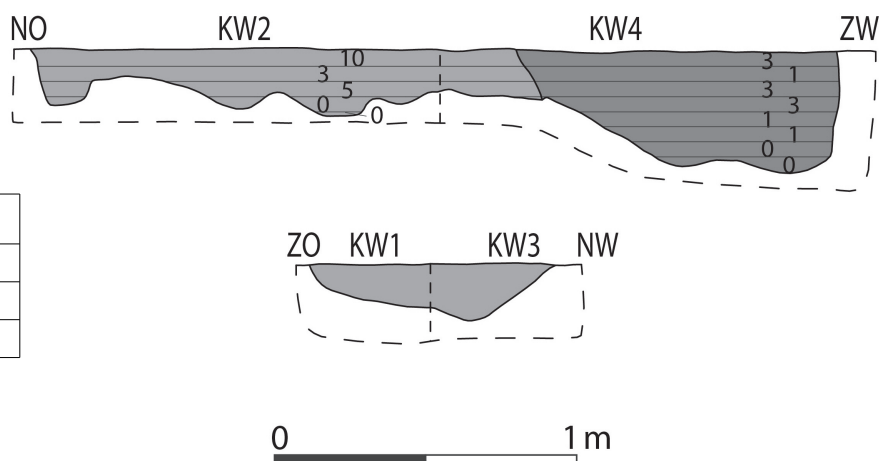

Fig. 2 – Verticale doorsnede van boomval S65 met aanduiding van het aantal silexvondsten per niveau.

S66 heeft een sterk uitgeloopte grijswitte kleur met een grootte van 80 op 276 cm en een maximale diepte van 40 cm. Langs het zuidelijk deel wordt de boomval verstoord door de greppel S63. In tegenstelling tot de boomvallen S58 en S65 werden enkel de twee tegenover elkaar gelegen kwadranten 2 en 4 per 5 cm bemonsterd (totaal 120 liter). De overige twee kwadranten werden handmatig verdiept zonder staalname aangezien geen silexen werden aangetroffen in de eerste twee kwadranten. De residu's van de kwadranten 2 en 4 leverden echter 30 silexen op samen met één afslag die bij het opschaven werd teruggevonden. De silexen hebben een donkerbruine tot bruine kleur en kunnen onderverdeeld worden in 3 afslagen, 2 microklingen en 26 chips (waarvan 1 verbrande chip). De eerste microkling betreft een distaal fragment met resten van de cortex in een lokale donkerbruine silex. De tweede is een proximale microkling vervaardigd in een lokale bruine silex. Vermoedelijk bevatte deze boomval ook in de kwadranten 1 en 3 kleine silexfragmenten.

S67 tekent zich in het vlak matig scherp af met een sterk uitgeloopte grijswitte kleur. Het spoor is quasi cirkelvormig met een diameter van 66 cm en een maximale diepte van 20 cm. Dit spoor werd net als S66 onderzocht, waarbij enkel de tegenover elkaar liggende kwadranten 2 en 4 volledig werden ingezameld. Samen met een donkerbruinzwarte afslag die bij het opschaven aan het licht kwam, werden nog drie chips in het residueel materiaal teruggevonden, uitsluitend afkomstig uit kwadrant 4.

<i>Determinatie</i>	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Afslag	3	9,7
Microkling	2	6,4
Chip	26	83,9

<i>Determinatie</i>	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Afslag	1	25
Chip	3	75

Fig 3 – Verticale doorsnede van boomval S66 met aanduiding van het aantal silexvondsten per niveau.

3.2 Silexen in een secundaire context

Nabij en in de oostwest georiënteerde gracht S55, die vondstmateriaal (handgevormd en technisch aardewerk en een wrijfsteen) opleverde uit de late ijzertijd en vroeg-Romeinse periode, werden een aantal silexvondsten aangetroffen. De locatie bevindt zich meteen ten zuiden van de Winterbeek. Langsheen de gracht bevonden zich vijf boomvallen (S56 en S68 t.e.m. S71) die door de gracht verstoord werden waardoor het silexmateriaal zich niet langer in situ bevond. Het verband tussen de silexvondsten en de boomvallen is echter niet duidelijk aangezien de silexen voornamelijk aan het licht kwamen bij het verdiepen van de gracht. Het onderzoek van de boomvallen zelf leverde geen silexmateriaal op. In totaal werden 9 silexen opgediept die onderverdeeld kunnen worden in 4 afslagen, 1 kern, 1 afslagschrabber, 1 microkling en 2 brokstukken. Afslag 1 werd vervaardigd in een donkerbruine lokale silex met resten van de cortex. Afslag 2 betreft een verse proximale afslag in een donkerbruinzwarte lokale silex met resten van de cortex. Afslag 3 is een matig verbrande afslag in een lokale donkerbruinzwarte silex. Afslag 4 werd vervaardigd in een lokale donkerbruinzwarte silex. De kern vertoont twee tegengestelde slagrichtingen en bestaat uit een donkerbruinzwarte lokale silex met resten van de cortex. De afslagschrabber op een kernrandafslag is nagenoeg het enige werktuig dat aangetroffen werd tijdens het onderzoek (Fig. 4). Hij werd gemaakt in een lokale donkerbruinzwarte silex met resten van de cortex en meet 4,2 op 3,7 cm. De hoge kwaliteit van de silexsoort en de gebruikte technologie zou deze voorzichtig kunnen dateren in het finaal paleolithicum (13000-9700/9600 BP) toebehorend aan de Federmessercultuur (mondelinge mededeling Prof. Dr. Ph. Crombé). De microkling bestaat uit een donkerbruinzwarte lokale silexsoort met resten van de cortex. De twee brokstukken zijn beide uit een donkerbruinzwarte lokale silex. De homogeniteit in de silexsoort wijst mogelijk op een uniforme datering van het ensemble in het finaal paleolithicum. De aanwezigheid van een werktuig, afvalproducten en debitage materiaal wijst op het ter plaatse bewerken van silexen en de bereiding van werktuigen.

0 5 cm

Fig. 4 – Afslagschrabber op een kernrandafslag (tekening B. Mestdagh).

Bij het prospecteren van het maaiveld en het verdiepen naar de moederbodem werden 14 silexen teruggevonden, waaronder 6 afslagen, 1 kling, 3 microklingen, 3 kernen en 1 mogelijke steker. Twee afslagen kunnen geïnterpreteerd worden als corticale afslagen in een donkerbruinzwarte lokale silex. Drie afslagen zijn niet nader te bepalen en werden respectievelijk in een donkerbruinzwarte en donkerbruine lokale silex vervaardigd. De laatste afslag betreft een gepatineerde distale afslag met resten van de cortex in een donkerbruinzwarte lokale silex. De kling vertoont grote affiniteiten qua silexsoort met de afslag die aangetroffen werd in boomval S65 (kwadrant 1; 10-15 cm). Ook hier betreft het een donkerbruingrijze lokale silex. Twee microklingen bevatten resten van de cortex en werden vervaardigd in een donkerbruinzwarte lokale silex. De derde microkling betreft een proximale fragment in een lokaal bruine silex. Twee kernen hebben beide twee tegengestelde slagrichtingen en bestaan uit een donkerbruinzwarte lokale silex. Het derde is slechts een fragment van een kern eveneens in een donkerbruinzwarte lokale silex. Als laatste geldt een mogelijke steker in een donkerbruinzwarte lokale silex. Aan het uiteinde vertoont de steker een ventrale afslag, maar is echter te veel beschadigd om deze determinatie te staven.

4. Conclusie

In totaal kwamen tijdens het onderzoek 92 silexen aan het licht waaronder hoofdzakelijk

<i>Determinatie</i>	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Afslag	4	44,4
Kern	1	11,1
Afslagschrabber	1	11,1
Microkling	1	11,1
Brokstuk	2	22,2

a.

<i>Determinatie</i>	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Afslag	6	42,9
Kling	1	7,1
Microkling	3	21,4
Kern	3	21,4
Steker	1	7,1

b.

Fig. 5 – a. Silexen uit gracht S55; b. Maaiveld; c. Totaal aantal silexen die tijdens het onderzoek teruggevonden werden.

<i>Determinatie</i>	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Afslag	18	19,6
Microkling	8	8,7
Kling	1	1,1
Kern	5	5,4
Chip	56	60,9
Afslagschrabber	1	1,1
Steker	1	1,1
Brokstuk	2	2,2

c.

kleine chips (60,9 %) gevolgd door afslagfragmenten (19,6 %). De gebruikte silexsoort heeft in de meeste gevallen een donkerbruinzwart tot donkerbruine kleur met enkele uitzonderingen die bruin tot bruingrijs van kleur zijn. Het voorkomen van debitagemateriaal, afvalproducten en twee werktuigen wijst op de lokale productie van silexen. Op basis van de gebruikte technologie en hoge kwaliteit van de silex kan het totale ensemble voorzichtig gedateerd worden in het finaal paleolithicum. Het ontbreken van typische werktuigen, met uitzondering van de afslagschrabber op een kernrandafslag en de mogelijke steker, kan deze datering niet met zekerheid staven. In de omgeving van de Vleterbeek, die op een honderdtal meter ten noordwesten van de site stroomt, werden in het verleden reeds meerdere losse silexartefacten aangetroffen, voornamelijk gepolijste bijlen uit het neolithicum. Hoewel het ensemble beperkt is qua omvang is het voor de eerste maal dat silexen bij een archeologisch onderzoek in deze omgeving worden aangetroffen. De locatie werd bewust uitgekozen op een lichte en drogere helling nabij de Vleter- en Winterbeek.

Bibliografie

BRACKE M., 2011. *Archeologisch onderzoek te Poperinge – Boescheepseweg (Lijssenthoek). Provincie West-Vlaanderen . Rapport in voorbereiding.*

Maarten BRACKE
 Monument Vandekerckhove nv
 Oostrozebekestraat, 54
 BE – 8770 Ingelmunster
 maarten.bracke@monument.be